

Sygn. akt I ACa 1166/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 marca 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący SSA Małgorzata Dzięciołowska (spr.)

Sędziowie SA Lilla Mateuszczyk

SA Anna Cesarz

Protokolant sekretarz sądowy Lidia Milczarek

po rozpoznaniu w dniu 9 marca 2017 r. w Łodzi na rozprawie

sprawy z powództwa **B. K., małoletnich W. K. i C. K. reprezentowanych przez matkę B. K.**

przeciwko (...) **Spółce Akcyjnej z siedzibą w S.**

o zapłatę

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi

z dnia 24 maja 2016 r. sygn. akt I C 1778/15

I. z apelacji powodów zmienia zaskarżony wyrok w punktach: 5., 7., 8., 9., 11., 12. sentencji w ten tylko sposób, że:

a) **zasądzone w punktach 5. i 9. kwoty 30.000 złotych tytułem zadośćuczynienia podwyższa do kwot 50.000 (pięćdziesiąt tysięcy) złotych na rzecz każdego z małoletnich powodów, pozostawiając bez zmian warunki ich płatności,**

b) **zasądzone w punktach 8. i 12. kwoty 1.917,01 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu podwyższa do kwot 2.412 (dwa tysiące czterysta dwanaście) złotych,**

II. oddala apelację powodów w pozostałej części i apelację strony pozwanej w całości,

III. znosi wzajemnie pomiędzy stronami koszty postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 24 maja 2016 roku Sąd Okręgowy w Łodzi zasądził od strony pozwanej na rzecz:

- B. K. kwotę 60.000 złotych z odsetkami ustawowymi od dnia 12 lipca 2014 roku tytułem zadośćuczynienia, kwotę 80.000 złotych z odsetkami ustawowymi od dnia 12 lipca 2014 roku tytułem odszkodowania (punkty 1. i 2. sentencji) i tytułem zwrotu kosztów procesu kwotę 4835,39 złotych (punkt 4. sentencji), w pozostałym zakresie w punkcie 3 sentencji powództwo B. K. oddalił,

- W. K. kwotę 30.000 złotych z odsetkami ustawowymi od dnia 12 lipca 2014 roku tytułem zadośćuczynienia, kwotę 50.000 złotych z odsetkami ustawowymi od dnia 12 lipca 2014 roku tytułem odszkodowania (punkty 5. i 6. sentencji)

i kwotę 1917,01 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu (punkt 8. sentencji), w pozostałym zakresie powództwo W. K. oddalił (punkt 7. sentencji),

- C. K. kwotę 30.000 złotych z odsetkami ustawowymi od dnia 12 lipca 2014 roku tytułem zadośćuczynienia, kwotę 50.000 złotych z odsetkami ustawowymi od dnia 12 lipca 2014 roku tytułem odszkodowania (punkty 9. i 10. sentencji) i kwotę 1917,01 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu (punkt 12. sentencji), w pozostałym zakresie powództwo C. K. oddalił (punkt 11. sentencji) oraz w pkt 13 sentencji nie obciążył stron nieuiszczonymi kosztami sądowymi (k 130 do 131).

Sąd pierwszej instancji stwierdził, że stopień krzywdy doznanej przez powodów na skutek nagłej i tragicznej śmierci J. K. jest bardzo duży. Była traumatycznym doświadczeniem. Wiązało się to z okolicznościami zdarzenia i z utratą najważniejszej osoby w życiu powodów.

J. K. i powódkę B. K. łączył silny związek uczuciowy. Dawał powódce oparcie, poczucie bezpieczeństwa emocjonalnego i materialnego. Śmierć męża była dla powódki B. K. przyczyną dużego cierpienia psychicznego przez 2 pierwsze lata. Później nastąpiła adaptacja do nowej sytuacji, choć zmiany w życiu po śmierci męża nadal są trudne dla powódki.

Znaczne cierpienia psychiczne i przeżywanie żałoby przez powodów: C. K. i W. K. trwało przez okres około roku czasu. Później adaptowali się do nowej sytuacji, chociaż nadal odczuwają zmiany w strukturze rodziny.

Sąd okręgowy uznał, że w świetle okoliczności sprawy odpowiednią kwotą tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę na podstawie artykułu 446 § 4 kc będzie dla powódki B. K. kwota 80.000 złotych i po odliczeniu kwoty 20.000 złotych wypłaconej przez stronę pozwaną przed wszczęciem procesu, zasądził na jej rzecz od pozwanego kwotę 60.000 złotych tytułem zadośćuczynienia. W pozostałym zakresie Sąd oddalił żądanie powódki zasądzenia zadośćuczynienia, jako wygórowane i nieznajdujące uzasadnienia w okolicznościach sprawy.

Na rzecz powodów W. K. i C. K., zdaniem sądu pierwszej instancji, odpowiednią sumą z tytułu zadośćuczynienia powinny być kwoty po 50.000 złotych na rzecz każdego z małoletnich. Po odliczeniu wypłaconej przez pozwanego z tego tytułu kwoty po 20.000 złotych na rzecz każdego z powodów, zasądził na rzecz powodów C. K. i W. K. kwoty po 30.000 złotych tytułem zadośćuczynienia. W pozostałym zakresie żądanie zadośćuczynienia powodów W. K. i C. K. oddalił, jako wygórowane i nieznajdujące uzasadnienia w okolicznościach sprawy.

Odsetki ustawowe od zasądzonych z tytułu zadośćuczynienia kwot na rzecz powodów sąd okręgowy zasądził w oparciu o normę artykułu 481 § 1 i 2 kc w związku z artykułem 817 § 1 kc zgodnie z żądaniem pozwu od dnia 12 lipca 2014 roku. Powodowie zgłosili żądanie zapłaty zadośćuczynienia, powódka w kwocie 150.000 złotych, powodowie C. K. i W. K. w kwocie po 180.000 złotych na rzecz każdego z powodów, po raz pierwszy w piśmie z dnia 4 grudnia 2013 roku. Z charakteru świadczenia w postaci zadośćuczynienia, którego wysokość jest zależna od oceny rozmiaru doznanej krzywdy i od okoliczności związanych z następstwami uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia wynika, że obowiązek niezwłocznego świadczenia powstaje po wezwaniu dłużnika do zapłacenia konkretnej kwoty. Żądanie pozwu okazało się więc w jego ocenie zasadne.

Zgodnie z treścią artykułu 446 § 3 kc, sąd pierwszej instancji może przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego stosowne odszkodowanie, jeżeli wskutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej. Dla przyznania tego odszkodowania wymagane jest łączne spełnienie dwóch przesłanek. Po pierwsze, osoba poszkodowana musi być najbliższym członkiem rodziny zmarłego, a po drugie, wskutek śmierci nastąpić musi znaczne pogorszenie sytuacji życiowej takiej osoby. Nie podlegają natomiast wynagrodzeniu pieniężnemu same cierpienia moralne będące następstwami śmierci poszkodowanego. Ustalenie wysokości odszkodowania powinno zostać dokonane z uwzględnieniem wszelkich okoliczności mających wpływ na rozmiar poniesionych strat materialnych. Jedną z takich okoliczności może być fakt, że stan zdrowia uprawnionego do odszkodowania znacznie się pogorszył na skutek przeżyć psychicznych związanych z tragiczną śmiercią osoby bliskiej, co spowodowało znaczne pogorszenie jego sytuacji życiowej, na przykład przez osłabienie jego aktywności życiowej. Ocena, czy żądanie odszkodowania było uzasadnione, zależy od ustalenia, jaka była sytuacja życiowa rodziny zmarłego przed jego śmiercią i następnie

zbadania, czy i o ile uległa ona pogorszeniu wskutek tego zdarzenia. W razie ustalenia, że nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej, sąd może przyznać najbliższym członkom rodziny stosowne odszkodowanie.

W ocenie sądu okręgowego w niniejszej sprawie nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powodów B. K., W. K., C. K. na skutek śmierci męża i ojca J. K.. J. K. zmarł w wieku 53 lat. Był najbliższą osobą dla powodów. Zamieszkiwał razem z powodami. Zmarły utrzymywał całą rodzinę. Prowadził gospodarstwo rolne o powierzchni 4,08 hektara. Wykonywał prace dorywcze, zajmował się remontem mieszkań, hydrauliką. Z prac dorywczych uzyskiwał dochód około 2.500 złotych miesięcznie. Czas wolny spędzał z rodziną. Zapewniał rodzinie poczucie bezpieczeństwa materialnego. Powódka nie pracowała zawodowo, zajmowała się prowadzeniem domu i wychowaniem dzieci. Śmierć męża zdestabilizowała to poczucie bezpieczeństwa. Powódka B. K. musiała przejąć obowiązki, które dotychczas spoczywały na mężu. Sama obecnie uprawia gospodarstwo rolne, choć nie ma wykształcenia rolniczego. Przy uprawie gospodarstwa korzysta z pomocy brata. Powódka nie ma prawa jazdy na ciągnik ani na samochód. Powódka na skutek śmierci męża straciła kontakt z rodziną męża, która się od niej odwróciła i zażądała, aby opuściła nieruchomość stanowiącą obecnie własność powodów. Powódka musi podjąć pracę zawodową, aby utrzymać rodzinę. Powodowie C. K. i W. K. w dacie śmierci ojca mieli po 12 lat. Pozostawali na całkowitym utrzymaniu J. K.. Obecnie nie mogą liczyć na pomoc ojca, na wsparcie, utrzymanie.

Mając na uwadze całokształt wymienionych okoliczności sprawy, sąd pierwszej instancji zasądził od pozwanego na rzecz powodów tytułem odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej kwoty wskazane w sentencji wyroku. O odsetkach od zasądzonych kwot orzeczono w oparciu o normę artykułu 481 § 1 i 2 kc w zw. z art. 817 § 1 kc przyjmując, że odsetki należą się powodom nie wcześniej niż 30 dni od dnia pierwszego zgłoszenia szkody. Powodowie zgłosili żądanie zapłaty odszkodowania w kwocie 100.000 złotych na rzecz powódki B. K., w kwocie po 80.000 złotych na rzecz powodów C. i W. K. po raz pierwszy w piśmie z dnia 4 grudnia 2013 roku. Pozwany odmówił powodom zapłaty odszkodowania. Żądanie zasądzenia odsetek od dnia 12 lipca 2014 roku zasługiwało w związku z tym na uwzględnienie.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że o kosztach zastępstwa procesowego orzekł na podstawie artykułu 100 zd. 2 kpc w związku, z czym nałożył obowiązek zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w całości na stronę pozwaną. O nieuiszczonych kosztach sądowych orzeczono na podstawie artykułu 113 ustęp 4 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (k 132 do 137 transkrypcja wygłoszonego uzasadnienia, k 177 płyta CD z nagraniem wygłoszenia uzasadnienia).

Apelacje od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi złożyły obie strony postępowania.

Powodowie zaskarżyli wyrok w części oddalającej zasądzenia żądanych kwot zadośćuczynienia:

- w pkt. 3 - co do kwoty 70.000 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 12 lipca 2014 r. do dnia zapłaty na rzecz B. K.,
- w pkt. 7 - co do kwoty 70.000 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 12 lipca 2014 r. do dnia zapłaty na rzecz W. K.,
- w pkt. 11 - co do kwoty 70.000 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 12 lipca 2014 r. do dnia zapłaty na rzecz C. K.,

oraz w pkt. 8 i 12 w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach procesu. Zarzucili:

- naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 446 § 4 kc poprzez niewłaściwą jego wykładnię i zasądzenie niewspółmiernie nieodpowiednich, tj. rażąco zaniżonych kwot tytułem zadośćuczynienia po śmierci męża na rzecz B. K. i po śmierci ojca na rzecz małoletnich: C. i W. K. na skutek przyjęcia, że kwoty zasądzone są adekwatne do stopnia doznanej przez powodów krzywdy,
- naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 100 zd. 2 kpc przez błędne zastosowanie i nie zasądzenie w sentencji wyroku na rzecz małoletnich powodów: C. i W. K. zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w pełnej wysokości,

liczonej od uwzględnionej części powództwa tj. po 3.600 złotych na rzecz każdego z powodów w sytuacji, gdy w treści uzasadnienia sąd nałożył obowiązek zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w całości na stronę pozwaną z uwagi na fakt, że określenie należnej sumy zadośćuczynienia i odszkodowania zależało od jego oceny.

W konkluzji apelacji skarżący wnieśli o zmianę wyroku w zaskarżonej części poprzez zasądzenie od pozwanego (...) SA z siedzibą w S.:

- w pkt 1. wyroku na rzecz powódki B. K. dalszej kwoty 70.000 złotych tytułem zadośćuczynienia z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 12 lipca 2014 r. do dnia zapłaty, ponad zasądzoną na jej rzecz kwotę 60.000 złotych (łącznie 130.000 złotych),
- w pkt 5. wyroku na rzecz małoletniej powódki W. K. dalszej kwoty 70.000 złotych tytułem zadośćuczynienia z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 12 lipca 2014 r. do dnia zapłaty, ponad zasądzoną na jej rzecz kwotę 30.000 złotych (łącznie 100.000 złotych),
- w pkt 9. wyroku na rzecz małoletniego powoda C. K. dalszej kwoty 70.000 złotych tytułem zadośćuczynienia z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 12 lipca 2014 r. do dnia zapłaty, ponad zasądzoną na jego rzecz kwotę 30.000 złotych (łącznie 100.000 złotych) oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz każdego z powodów zwrotu kosztów procesu za postępowanie apelacyjne, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego - według norm przepisanych (k 152 do 162).

Strona pozwana zaskarżyła wyrok w części, tj. co do:

- punktu 2. wyroku w zakresie kwoty 50.000,00 złotych (tj. ponad kwotę 30.000,00 złotych) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 12 lipca 2014 r.,
- punktu 4. wyroku w całości,
- punktu 6. wyroku w zakresie kwoty 30.000 złotych (tj. ponad kwotę 20.000 złotych) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 12 lipca 2014 r.,
- punktu 8. wyroku w całości,
- punktu 10. wyroku w zakresie kwoty 30.000 złotych (tj. ponad kwotę 20.000 złotych) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 12 lipca 2014 r. i punktu 12. wyroku w całości.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła:

- naruszenie przepisów postępowania, które miały wpływ na wynik sprawy, w szczególności art. 233 § 1 kpc poprzez zastosowanie dowolnej, a nie swobodnej oceny dowodów oraz nie wyciągnięcie logicznych wniosków z zebranego materiału dowodowego, zwłaszcza nienadanie odpowiedniej rangi ustaleniom, że poszkodowany nie był zatrudniony, wykonywał pracę dorywcze a rodzina utrzymywała się z upraw i hodowli prowadzonych na zaledwie 4 ha ziemi, pominięcie w ramach dokonywanej analizy, że status majątkowy rodziny był niski - „jakoś dawali sobie radę” - a powódka nie podjęła pracy do chwili obecnej,
- naruszenie przepisów prawa materialnego, w szczególności art. 446 § 3 kc w zw. z art. 6 kc poprzez błędną interpretację a w konsekwencji wadliwe zastosowanie skutkujące niezasadnym założeniem, że powodowie doznali znacznego pogorszenia swojej sytuacji życiowej, oraz że naprawa tego pogorszenia powinna nastąpić poprzez wypłatę odszkodowania w łącznej kwocie 180.000 złotych i przyjęcie takiego założenia w warunkach braku jakichkolwiek dowodów na ustalenie dochodów uzyskiwanych przed wypadkiem oraz dochodów rodziny po zdarzeniu, a przede wszystkim dowodów pozwalających na kalkulację tak wysokiej kwoty odszkodowania.

W konkluzji apelacji skarżąca spółka wniosła o:

a) zmianę wyroku w zakresie zaskarżenia poprzez oddalenie powództwa;

b) zasądzenie zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego w I i II instancji (k 143 do 147).

W odpowiedzi na apelację powodów strona pozwana wniosła o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego wg norm przepisanych (k 169 do 174).

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powodów okazała się zasadna w części, w zakresie zakwestionowania wysokości zadośćuczynienia na rzecz małoletnich powodów. W pozostałej części jej zarzuty, zarzuty i twierdzenia apelacji wniesionej przez stronę pozwaną były niezasadne.

Do naruszenia art. 233 § 1 kpc dochodzi tylko wówczas, gdy strona apelująca wykaże sądowi pierwszej instancji uchybienie podstawowym regułom służącym ocenie wiarygodności i mocy poszczególnych dowodów tj. regułom logicznego myślenia, zasadzie doświadczenia życiowego i właściwego kojarzenia faktów.

Sąd pierwszej instancji przeprowadził w sprawie postępowanie dowodowe zgodnie z wnioskami stron. Materiał ten poddał wszechstronnej analizie, co wynika z treści wygłoszonego uzasadnienia. Wnioski wynikające z przeprowadzonego postępowania dowodowego w zakresie ustalenia sytuacji majątkowej, pracy zmarłego i uzyskiwanych z niej dochodów stoją w sprzeczności z twierdzeniami strony pozwanej. Z zeznań świadków: A. K. (k 113), A. C. (k 111 do 112), T. D. (k 112 do 113) wynika, że zmarły był osobą, która z dochodów z gospodarstwa rolnego oraz własnej pracy utrzymywała czteroosobową rodzinę. Powódka zajmowała się wychowaniem dzieci i utrzymaniem domu. W ocenie świadków sytuacja materialna rodziny była średnia. Trzymali więcej zwierząt (trzody chlewnej). Brali kredyty jedynie na remont domu czy zasiewy, ale je spłacali. Pozostał po śmierci ojca i męża powodów kredyt 8.000 złotych. Zmarły pracował dorywczo. Był tzw. złotą rączką. Czasami wyjeżdżał w celach zarobkowych do W. (k 112, k 113). W relacjach świadków nie było stwierdzenia, że wówczas, gdy żył J. K. rodzina „jakoś dawała sobie radę”. Świadek T. D. użył wprawdzie określenia, że powodom „nieraz nie starcza od pierwszego do pierwszego” i rodzina im pomaga pożyczając pieniądze, ale dotyczyło to stanu po śmierci J. K. a nie przed jego śmiercią. Zeznania świadków wskazują na ponadprzeciętną, jeśli uwzględnić warunki wiejskie sytuację rodziny zmarłego (k 177 zapis elektroniczny rozprawy z dnia 13 maja 2016 r.). Brak wysokich kredytów, spłacanie zaciąganych bez żadnych kłopotów o tym, oprócz zeznań świadków, przesądzają. Skarżąca spółka nie próbowała nawet wskazać dowodów, na podstawie których przedstawiła zawarty w zarzutach odnoszących się do naruszenia art. 233 § 1 kpc wniosek. Przypomnieć wobec tego należy, że okoliczności wskazujące na takie naruszenie strona składająca środek odwoławczy powinna wykazać poprzez powołanie konkretnych dowodów, z których wynikają inne wnioski niż wyprowadzone przez sąd. Istnienie w sprawie dowodów pozwalających na odmienne stanowisko od zajętego przez skarżącego, których sąd nie uwzględnił nie uprawnia do postawienia zarzutu naruszenia art. 233 § 1 kpc, jeśli dowody uwzględnione przez sąd pozwalały na ustalenie określonych faktów (tak m.in.: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 2004 r., IV CK 274/03, LEX nr 164852). Zarzut naruszenia art. 233 § 1 kpc nie mógł być więc skuteczny. Ustalenia faktyczne dokonane w wygłoszonym uzasadnieniu, jako prawidłowe sąd odwoławczy uznał w stanie procesowym sprawy za własne.

Ocena, czy dany przepis prawa materialnego został właściwie zastosowany, zależy od uprzednio ustalonego stanu faktycznego. Wówczas dopiero można ocenić, czy sąd dokonał właściwej subsumcji, tj. ocenił, czy ustalony stan faktyczny „podpada” pod hipotezę określonej normy. Zarzut naruszenia prawa materialnego nie może być skutecznie uzasadniony próbą zwalczania ustaleń faktycznych.

Systematyka uregulowań zawarta w art. 446 kc wskazuje na kolejność rozstrzygania o zgłoszonych roszczeniach, natomiast w przypadku postępowania odwoławczego o kolejności omawiania zarzutów poświęconych naruszeniu prawa materialnego.

Na wstępie rozważań poświęconych zastosowaniu w sprawie prawa materialnego należy wspomnieć, że zarzut zawyżenia (zaniżenia) wysokości odszkodowania czy zadośćuczynienia może być uwzględniony przez sąd odwoławczy,

gdy nie zostały wzięte pod uwagę wszystkie istotne kryteria rzutujące na tę formę rekompensaty, w tym też częściowe zaspokojenie roszczeń przed wytoczeniem powództwa (zob. z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2002 r., II KKN 605/00, LEX nr 484718 i powołane w jego uzasadnieniu orzecznictwo, wyroki Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia: 6 listopada 2014 r., I ACa 622/14, LEX nr 1554741, z dnia 13 maja 2015 r., I ACa 1682/14, LEX nr 1771280 i 12 sierpnia 2016 r., I ACa 143/16, LEX nr LEX nr 2106873).

Rekompensata szkody majątkowej nie ma na celu arytmetycznego wyrównania dochodów i składników majątkowych, które mogłyby być uzyskane, gdyby nie śmierć najbliższego członka rodziny. Art. 446 § 3 kc służy wyrównaniu uszczerbku majątkowego, który nie jest do końca uchwytny i sprawdzalny na podstawie dotychczasowych danych o stanie finansowym i majątkowym rodziny. Wysokość odszkodowania jest wynikiem oceny konkretnego przypadku dokonanej przez sąd na podstawie zaoferowanego materiału dowodowego. Odszkodowanie z art. 446 § 3 kc ma jednak szczególny charakter, polegający na dążeniu do naprawienia szkody majątkowej, która jest ściśle powiązana z krzywdą niemajątkową. Obie postacie tych szkód wzajemnie negatywnie na siebie oddziałują. Powoduje to trudności w ścisłym wyliczeniu rozmiaru tej szkody, stąd mowa o „stosownym”, a nie „należnym” odszkodowaniu.

Pogorszenie sytuacji życiowej polega nie tylko na pogorszeniu obecnej sytuacji materialnej, ale także na utracie rzeczywistej możliwości uzyskania stabilnych warunków życiowych oraz ich realnego polepszenia. Ocena pogorszenia sytuacji i stopnia jego rozległości w znaczeniu sfer życia, których dotknęło, powinna być prowadzona w oparciu o szczegółową analizę położenia, w jakim znajduje się osoba uprawniona z uwzględnieniem wszystkich okoliczności, które mają wpływ na jej warunki (trudności) życiowe, wiek, stopień samodzielności życiowej, stosunki rodzinne i majątkowe, warunki wychowawcze oraz przeprowadzenie porównania z sytuacją, w jakiej znalazłby się uprawniony, gdyby nie śmierć osoby bliskiej.

Suma odszkodowania powinna być adekwatnym, realnie odczuwalnym przysporzeniem, zarówno przez uprawnionego, jak i z obiektywnego punktu widzenia rozsądnie myślącego człowieka. Określenie tego odszkodowania, jako stosownego wskazuje, że stanowi ono środek wyrównania takich szkód majątkowych, które nie ulegają naprawieniu na innych podstawach, zwłaszcza przez zasądzenie renty. Celem tego świadczenia jest umożliwienie uprawnionemu przystosowania się do zmienionych warunków (por. z wyrokami Sądu Najwyższego z dnia: 25 listopada 2010 r., I CSK 702/09, LEX nr 688668, 28 maja 2014 r. I CSK 332/13, LEX nr 1532766, wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 24 listopada 2016 r., I ACa 499/16, LEX nr 2200304 i wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 stycznia 2017 r., LEX nr 2231145).

Zarzuty apelacji strony pozwanej nie mogły w związku z tym być uznane za zasadne (art. 385 kpc). Powodowie utracili na skutek śmierci ojca i męża rzeczywiste, realnie istniejące za jego życia możliwości uzyskania stabilnych warunków życiowych. Zapewnienie warunków życia na dotychczasowym poziomie wiąże się z pracą dorywczą i w gospodarstwie rolnym (...), wykorzystywaniu możliwości wyjazdów do pracy za granicą. Bez ponoszenia wydatków na remonty domu, naprawy, które zmarły wykonywał samodzielnie, mogli liczyć na stabilną przyszłość. Hipotetyczny wkład materialny zmarłego w utrzymanie powódki oraz utrzymanie i wychowanie małoletnich powodów, przy wieku powodów w chwili śmierci J. K. (12 lat) i wieku powódki i jej męża mógł trwać przez okres kilkunastu lat. Zapewniałby on powodom realizację planów, przede wszystkim swobodę w wyborze szkoły i zawodu przez małoletnich powodów. Odszkodowanie jest świadczeniem jednorazowym i powinno rekompensować szkodę wywołaną pogorszeniem aktualnej i przyszłej sytuacji materialnej wszystkich powodów. Nie można również pominąć, że powodowie nie dochodzili w sprawie renty z art. 446 § 2 kc. Uzyskiwana przez nich renta po ojcu nie ma tego charakteru. Jest świadczenie należnym na podstawie innych przepisów. Różnica w dochodach, jakie uzyskują powodowie i mogliby przy udziale ojca uzyskiwać nie jest wprawdzie możliwa ściśle do określenia, ale z zeznań świadków wynika, że to zmarły był „siłą napędową” rodziny. Przez wiele następnych lat powodowie mogliby oczekiwać ze strony męża i ojca pomocy materialnej pozwalającej im żyć na doczasowym, wyższym w warunkach wiejskich od przeciętnego, poziomie. To, że powódka korzysta nieodpłatnie z pomocy brata, który nie jest do niej przepisami prawa zobowiązany, nie zmienia faktu, że gdyby nie ta pomoc powodowie musieliby ponosić koszty wynajęcia osoby lub osób do dokonania czynności polowych, przy obrządki, remontach, naprawach. Żadne z powodów nie dysponuje prawem jazdy. Planowane uzyskanie go przez małoletniego C. K. by zastąpić w czynnościach w gospodarstwie ojca świadczy o skali pomocy, którą zmarły

udzielał rodzinie by zapewnić jej godny poziom życia i trudnościach, z jakimi borykają się obecnie powodowie. Nie można było oceniając różnice w poziomie życia materialnego powodów na skutek śmierci J. K. pominąć okoliczności zmniejszenia zakresu prowadzonej hodowli i konieczności uzyskania odroczenia spłaty kredytu, przy kwartalnej spłacie odsetek przez dłuższy okres. Łącznie z utraconymi przez okres kilkunastu lat dochodami zmarłego (z pracy dorywczej, produkcji rolnej na dotychczasowym poziomie, wyjazdów do pracy do W.) okoliczności te przesądzają o znacznym pogorszeniu materialnym sytuacji powodów i prawidłowym określeniu przez sąd pierwszej instancji wysokości należnych powodom na podstawie art. 446 § 3 kc odszkodowań. Przyznane zaskarżonym wyrokiem odszkodowania, w ocenie sądu odwoławczego, mają charakter „stosownych”.

Przy ocenie wysokości zadośćuczynienia na podstawie art. 446 § 4 kc nie powinno badać się statusu materialnego osób dochodzących roszczenia. Okoliczności wpływające na wysokość tego świadczenia mogą być różnego rodzaju i zawsze zależne są od realiów sprawy. Mogą być nimi między innymi: dramatyzm doznań na skutek śmierci zmarłego, poczucie osamotnienia, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny wywołany śmiercią osoby najbliższej, charakter i rodzaj zaburzeń w prawidłowym funkcjonowaniu pozostałych członków rodziny, wyrażane w poczuciu krzywdy zmiany planów życiowych, widoczny zwłaszcza w stopniu w jakim osoby najbliższe zmarłego będą umiały odnaleźć się w nowej rzeczywistości i na ile zdolne są zaakceptować obecny stan rzeczy. Na rozmiar krzywdy mają także wpływ rodzaj i intensywność więzi łączącej pokrzywdzonego ze zmarłym, rola w rodzinie pełniona przez osobę zmarłą, wiek zmarłego i wiek osób najbliższych.

Przesłanka przeciętnej stopy życiowej nie może pozbawić omawianego roszczenia funkcji kompensacyjnej i eliminować innych istotniejszych czynników kształtujących rozmiar zadośćuczynienia. Ma charakter uzupełniający. Wymiar zadośćuczynienia może być odnoszony do stopy życiowej społeczeństwa, która jednak tylko pośrednio rzutować może na jego poziom (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 2011 r., sygn. akt III CSK 279/10, LEX nr 898254, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 stycznia 2017 r., I CSK 444/16, LEX nr 2195668, uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 10 czerwca 2014 r., I ACa 1560/13, LEX nr 1496468).

W przypadkach, w których stopień bliskości osoby uprawnionej względem zmarłego jest taki sam, wiek uprawnionego podobny, podobna intensywność więzi między uprawnionym a zmarłym, podobna skala przeżywanego bólu i cierpienia przez uprawnionego, podobny stopień negatywnego wpływu śmierci osoby najbliższej na życie uprawnionego, powinny być zasądzone podobne kwoty tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną wskutek śmierci osoby najbliższej. Dotyczy to zwłaszcza osób małoletnich, które utraciły matkę lub ojca w wyniku czynu niedozwolonego (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 17 kwietnia 2015 r., III CSK 173/14, LEX nr 1745796, 15 maja 2015 r., V CSK 493/14, LEX nr 1751292). Wysokość świadczeń przyznanych w innych sprawach, choćby w podobnych stanach faktycznych, nie może natomiast stanowić kryterium kształtowania zadośćuczynienia (tak m.in. teza 1 wyroku Sądu Najwyższego z dnia 29 maja 2008 r., II CSK 78/08, LEX nr 420389).

Oceniając ustalony stan faktyczny sąd drugiej instancji uznał, że kwoty zadośćuczynienia przyznane małoletnim powodom są, przy uwzględnieniu kwot wypłaconych w postępowaniu likwidacyjnym, rażąco za niskie. Przyznanie dodatkowej, oprócz zasądzonej, kwoty 20.000 złotych zadośćuczynienia na rzecz każdego z małoletnich powodów, stanowi około 40% dotychczasowo uwzględnionego żądania, co wskazuje na wspomnianą rażąco zaniżoną wysokość określonych wyrokiem sum.

W dacie śmierci ojca małoletni liczyli 12 lat (ur. (...)). Stosunek J. K. do dzieci był bardzo dobry. Dzieci odwzajemniały te uczucia. Powodom brakuje ojca. Nie pogodzili się z jego śmiercią. Tęsknią za ojcem. C. bardzo przeżył i przeżywa śmierć ojca, ale nie chce tego okazywać. Powodowie mają obecnie 15 lat. Chodzą do II klasy gimnazjum. C. twierdzi, że zostanie rolnikiem. W. nie ma jeszcze sprecyzowanych planów. Jej związek z ojcem był szczególny. Była dla niego osobą bardzo ważną, co ciągle okazywał. Z zeznań świadków wynika, że ojciec stanowił dla powodów wzór zachowania, dawał poczucie stabilności, bliskości, opieki. Rola ojca pełniona przez zmarłego w rodzinie była nie tylko dominująca dla zabezpieczenia sytuacji materialnej małoletnich, ale głównie z jego strony dzieci liczyły na wsparcie i zawsze je otrzymywały. Potwierdzają to zeznania powódki (k 91 do 92) i opinia sądowo-psychologiczna (k 98 do 103). W chwili śmierci J. K. miał 52 lata. Jego wiodąca rola w rodzinie mogła być wykonywana jeszcze przez kilkanaście lat.

Charakterystyka osoby zmarłego przedstawiona przez świadków i powódkę wskazuje na to, że dzieci mogłyby liczyć na jego wsparcie psychiczne, opiekę i troskę przez ten okres. Utrata troski i opieki ojca przez przyszłe lata, ból i cierpienie po śmierci ojca musi być miernikiem krzywdy i należnej z tego tytułu sumy zadośćuczynienia. Powodom strona pozwana wypłaciła po 20.000 złotych zadośćuczynienia, co łącznie z przyznanymi przez sąd pierwszej instancji kwotami dało 50.000 złotych. W ocenie sądu odwoławczego kwoty te nie spełniają ich funkcji kompensacyjnej. Spełniać tę funkcję powinna kwota 70.000 złotych.

Mając powyżej omówione okoliczności na względzie Sąd Apelacyjny w Łodzi zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I w zakresie rozstrzygnięć zamieszczonych w punktach: 5., 7., 8., 9., 11., 12. sentencji zaskarżonego wyroku, na podstawie art. 386 § 1 kpc.

Ustosunkowując się do zarzutu apelacji powodów dotyczących kosztów procesu w postępowaniu pierwszoinstancyjnym należy wskazać, że sąd okręgowy w wygłoszonym uzasadnieniu wskazał na art. 100 zd. 2 kpc i przyznanie całości należnych kosztów powodom. Sprawdzenie dokonanych rozliczeń przesądza, że przyjął jako podstawę rozliczeń wygranie procesu przez powódkę w 67%, natomiast małoletnich powodów w 53%, co dało podstawę do określenia należnej im sumy kosztów w zaskarżonym wyroku. Nie dokonał zatem klasycznego rozliczenia kosztów, przy uwzględnieniu stosunku wygrania/przegrania przez każdą ze stron procesu i rozliczeniu kosztów poniesionych przez każdą ze stron. W razie częściowego uwzględnienia żądania pozwu znajduje zastosowanie art. 100 zd. 1 kpc, który ustanawia zasadę wzajemnego zniesienia lub stosunkowego rozdzielania kosztów. Decyzja o tym, czy winny być one wzajemnie zniesione czy stosunkowo rozdzielone musi uwzględniać przesłankę słuszności. W razie częściowego uwzględnienia żądania, sąd może nałożyć na jedną ze stron obowiązek zwrotu wszystkich kosztów procesu „według swej oceny” w rozumieniu art. 100 zd. 2 kpc zawsze wtedy, gdy przepisy prawa cywilnego nie zawierają ścisłego kryterium do określenia wysokości żądania. Odwołanie się w omawianej regulacji do „oceny sądu”, w sposób wyraźny wskazuje na zastosowanie omawianego przepisu przede wszystkim w sytuacjach, w których o wysokości żądania pozwu sąd orzeka na podstawie art. 322 kpc (np. dochodzone na podstawie art. 446 § 3 kc odszkodowanie, gdy sąd określa należne sumy na podstawie „własnej oceny”, gdy ściśle udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione).

Kierując się tymi wskazówkami w niniejszej sprawie możliwe było jedynie i to przy zastosowaniu „zasady słuszności” określenie należnej powodom z tytułu kosztów kwoty, przy uwzględnieniu zakresu, w którym uwzględniono ich żądanie, bez rozliczania kosztów poniesionych przez stronę pozwaną, tj. zasądzenia na rzecz powodów części poniesionych przez tę stronę kosztów procesu na poziomie procentowego wygrania postępowania. Po dokonanej zmianie stosunek wygranego przez małoletnich powodów żądania wyniósł 67%, co odpowiada kwotom po 2.412 złotych.

Apelacja powodów w pozostałej części nie zasługiwała na uwzględnienie. Sąd pierwszej instancji przyznał na rzecz B. K. kwotę zadośćuczynienia 80.000 złotych (po odliczeniu wypłaconej kwoty 20.000 złotych zasądził kwotę 60.000 złotych). Bliskość poszczególnych osób dochodzących zadośćuczynienia w związku ze śmiercią J. K. wskazuje na zbliżony zakres krzywdy, choć okres żałoby trwał u powódki dłużej niż u dzieci. B. K. liczy 45 lat. Zaadaptowała się do zmienionej sytuacji, pomimo cierpienia i bólu. Znalazła oparcie psychiczne i życiowe w swojej najbliższej rodzinie. Jej przeżycia, choć traumatyczne, obecnie uległy wyciszeniu. Nie korzystała z pomocy specjalisty by przystosować się do zmienionej sytuacji po śmierci męża. Utrudnienia związane z relacjami z rodziną męża nie mogą wpływać na ocenę skali doznanej krzywdy.

Uwzględnienie elementów majątkowych i niemajątkowych będących skutkami zdarzenia z dnia 29 czerwca 2013 r., odczuwalnych do tej pory przez powodów, ich wzajemnych relacji i wpływania na siebie czyni przyznane sumy zadośćuczynienia dla powodów adekwatnymi do zakresu i czasu cierpienia, w istocie niemierzalnego, ale określanego na podstawie art. 446 § 4 kc zawsze w konkretnym, zbadanym przypadku, istniejącym w sprawie.

Brak zasadności argumentacji apelacji powodów w pozostałej części oraz apelacji strony pozwanej w całości skutkowało na podstawie art. 385 kpc oddaleniem złożonych środków odwoławczych (pkt II).

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 100 zd. 1 kpc w zw. z art. 108 § 1 kpc i art. 391 § 1 kpc (pkt III sentencji). Wartość przedmiotu zaskarżenia obu apelacji wyniósł: powodów 210.000 złotych (k 152), strony pozwanej 110.000 złotych (k 143). Apelacja powodów została uwzględniona jedynie w zakresie 40.000 złotych, tj. ok. 19%. Wzajemne zniesienie kosztów procesu między stronami jest słuszne wówczas, gdy obie strony są w takim samym lub zbliżonym stopniu przegrywającym i wygrywającym, czego ocena nie zależy tylko od wysokości kwot, jakich na etapie postępowania apelacyjnego strony dochodziły (wartości zaskarżenia), lecz również rodzaju podniesionych przez nie zarzutów i ich ważkości dla podstaw zaskarżonego wyroku.